

TRANZIȚIA: REFORMĂ SAU O NOUĂ SOCIETATE?

A. Locul economiei de piață în procesul de tranziție în România

Este un fapt banal a afirma că există țări cu economie de piață dar care cunosc o stare economică și socială de subdezvoltare, sărăcie, necompetitivitate pe plan internațional etc. Aceasta impune a preciza foarte clar locul economiei de piață în procesul global al tranziției în România, ca și în alte țări din Sud-Estul Europei. Cu alte cuvinte, se cere o analiză a economiei de piață sub aspectul corelației sale cu celelalte procese ale dezvoltării și ceilalți factori ce generează bunăstarea economică și satisfacția socială.

Observind experiențele diverse și îndelungate ale țărilor ce practică economia de piață, putem formula câteva concluzii, cum ar fi:

Concluzia întâi: Economia de piață nu duce de la sine, automat la succesul economic. Numeroase țări ce au trecut la această tehnologie socială de producție (economia de piață poate fi concepută și ca un mijloc, instrument de organizare și mod de creare a proceselor economice) cunosc astăzi o situație nefavorabilă, au o economie marginalizată, subdezvoltată, dependentă, necompetitivă etc. Au existat unele țări cu o situație prosperă care, ulterior, au cedat locul altora și au fost împinse spre periferie. Toate aceste elemente empirice demonstrează că economia de piață trebuie să-și găsească acele mecanisme social-productive capabile a valorifica potențele sale. De aici, prima întrebare: *ce face dintr-o economie de piață o economie prosperă, capabilă a genera succesul economic?*

Concluzia a doua: Chiar în unele țări cu o economie de piață generatoare de succes economic nu există și o bunăstare economică a societății. Succesul economic nu duce de la sine la o difuzare societală corectă a rezultatelor producției (repartizând bunurile, serviciile și efectele producției în mod inechitabil). Cu alte cuvinte, economia de piață nu este suficientă pentru asigurarea unei democrații în sfera economică, pentru instituirea unor mecanisme societale de repartitie (primară și secundară) a produselor în beneficiul societății. De aici, a doua întrebare: *cum trebuie organizată societatea pentru a permite transformarea succesului economic în bunăstare economică?*

Concluzia a treia: Există țări cu o economie de piață prosperă, de succes și cu bunăstare economică a populației, dar care nu asigură deplină satisfacție socială. Bunăstarea economică se dovedește tot mai insuficientă în determinarea unei societăți cu înaltă finalitate socioumană. Țări cu o populație în bunăstare economică cunosc, adesea, acute conflicte sociale, devianță și delinvență, populația se declară nesatisfăcută de viața pe care o are. Cu alte cuvinte, o țară își probează potențele sale de satisfacție umană nu numai, poate nici în primul rând, prin nivelul

economic de viață al populației, ci prin calitatea vieții întregii societăți. Astăzi, exigențele de viață ale omenilor devin tot mai diversificate și înalte, accesul la produse fiind doar un aspect al idealului de viață, alături de alte necesități (participare, creativitate, contacte umane, solidaritate, încredere reciprocă, stimă, prestigiu etc.), întregul set a ceea ce s-a denumit prin termenul de „valori nemateriale sau postmateriale”. De aici, a treia întrebare : cum trebuie să ființeze o societate pentru ca bunăstarea economică să devină o dimensiune componentă a bunăstării sociale, cum trebuie dirijată evoluția unei țări pentru a asigura o înaltă finalitate socioumană a dezvoltării?

Concluzia a patra : Marca diversitate a situațiilor economico-sociale ale unor țări cu economie de piață demonstrează faptul că aceasta (economia de piață) nu evoluează în mod spontan, prin simplul joc al forțelor sale proprii. Așa cum s-a mai spus, economia de piață nu este „o plantă spontană” care să se dezvolte întotdeauna și peste tot unde ea pur și simplu există. Dimpotrivă — au arătat specialiștii — economia de piață trebuie să fie considerată „o plantă de cultură”, adică o plantă căreia îi sunt necesare o serie de condiții și o îngrijire permanentă și foarte specială. Într-un limbaj mai explicit, economia de piață s-a format, a învins și se dezvoltă ca urmare directă a unor politici (și măsuri practice corespunzătoare) de succes care au reușit să valorifice potențele sale și să o pună în slujba unor obiective-scop capabile a stimula interesele și motivația umană. Economia de piață este o condiție necesară dar nesuficientă a dezvoltării. De aici, a patra întrebare : cum trebuie să se comporte întreaga societate pentru ca economia de piață să dea roade, iar acestea să fie folosite în mod benefic?

Căutând a discuta aceste probleme, a vedea semnificația concluziilor și a găsi răspunsuri posibile la întrebările formulate, ne apare clar că analiza teoretică a tranziției în țara noastră (ca în toate celelalte țări din Sud-Estul Europei) nu poate să se reducă la discutarea așa-zisului proces de trecere spre economia de piață.

Mai întâi, se cuvine să remarcăm caracterul confuz, după părerea noastră, a tezei trecerii spre economia de piață. În realitate, putem vorbi despre economia de piață doar în măsura în care sistemul piețelor (ale capitalurilor, muncii și produselor) devine mecanismul principal de autoreglare a economiei (subliniind faptul istoric esențial al existenței piețelor fără ființarea economiei de piață, așa cum a existat înaintea capitalismului și, în diferite proporții, chiar în socialism). Pentru aceasta este absolut necesară preponderența structurală și funcțională a proprietății particulare (sub diferite forme : individuale, asociative, anonime, mixte etc.). Economia de piață este starea unei structuri social-economice (și nu o simplă organizare a economiei) în care acționează clase și pături sociale distincte, se instituie anumite relații sociale între aceste clase și pături sociale, se formează o nouă structură de interese și motivații personale și de grup ce au la bază proprietatea privată și mecanismele concurențiale ale piețelor etc. În acest fel, tranziția spre economia de piață este o parte a unui proces societal global de schimbare radicală a structurilor socio-economice ce depășește cu mult obiectivele unei simple reforme (fie ea și social-economică). Economia de piață este, astfel, o economie

a unei structuri social-economice *de tip* capitalist (având ca bază proprie tatea socială de tip capitalist, relația fundamentală dată de capital — muncă salariată, clase și pături sociale specifice acestei relații etc.) ce poate apare doar prin lichidarea totală și definitivă a societății socialiste (comuniste), a proprietății de tip socialist, a structurii social-economice și politice specifice socialismului etc.

Așadar, pentru a putea vorbi de economia de piață în România (deocamdată ea nu există, procesul tranziției se află în sfera lărgirii piețelor în condițiile în care proprietatea socialistă de stat este predominantă) se cere o schimbare radicală a vechilor structuri socio-economice și nu o „reformă” vizînd „trecerea spre economia de piață”. De aici, *cerința a întâia a tranziției* : lichidarea totală a socialismului (comunismului) și instituirea unor structuri socioeconomice de tip capitalist care să genereze o economie de piață.

Folosind experiența istorică a țărilor occidentale avansate, democratice (exprimată, parțial, și prin cele patru concluzii), procesul tranziției în România nu poate viza doar trecerea la economia de piață. Faptele acumulate până acum (și nu numai în țara noastră) atestă existența unui pericol real și grav, puțin luat în considerație până în prezent : posibilitatea (și chiar începutul) unui proces de marginalizare și periferizare a economiilor țărilor ce parcurg tranziția. *Răspunsul la prima întrebare* impune a spune, spre început, că tranziția spre economia de piață (de tip capitalist) se va dovedi benefică doar în măsura în care se va realiza simultan și pe baza procesului de restructurare (a se vedea care ramuri și subramuri economice sunt viabile, de viitor, își au resursele și desfășurarea asigurată și vor trebui menținute, dezvoltate și chiar create, și care se impun a fi restrânse sau părăsite) și modernizare tehnologică. Dar pentru a se ajunge la o asemenea realitate, răspunsul comportă o *altă întrebare* mai esențială : *care sunt factorii care, pentru țara noastră, pot asigura o economie de piață de succes economic (competitivă pe plan mondial, de mare randament și eficiență)?* Fără a putea să ne angajăm la o discuție de fond (ce impune o analiză serioasă), putem spune : să ne bazăm pe resursele naturale proprii : pământul (ce permite o agricultură capabilă a fi pîrghia de ieșire din criză și ridicare a economiei în ansamblul său), bogățiile naturale disponibile, poziția geopolitică avantajoasă și — în special — pe principala resursă contemporană a dezvoltării : creativitatea umană : Pentru a beneficia cât mai mult de ajutorul și cooperarea cu țările avansate, este necesar a instaura o economie ce se poate auto-susține și autodezvolta. *O a doua exigență a tranziției* constă în cuplarea a două procese care, în țările occidentale avansate, s-au realizat treptat, pe etape mari de timp și cu un decalaj de circa 2 — 3 secole : formarea economiei de piață (înfăptuită în procesul înlocuirii economiei închise, feudale) și tranziția contemporană spre modernizare (legată de trecerea spre așa-zisele societăți postindustriale, informatice, științifico-tehnologice). Tranziția doar spre economia de piață, fără a realiza și restructurarea specifică modernizării de tip postindustrial, nu este în măsură să asigure nici bunăstarea economică și, cu atât mai puțin, pe cea socială globală.

Răspunzând la a doua întrebare trebuie să arătăm că bunăstarea economică a unei societăți presupune o economie de piață de succes ca

o condiție necesară dar nu și suficientă. Economia de piață generează bunăstarea economică a membrilor societății doar în măsura în care ființează și un regim democrat care să asigure difuzarea produselor (bunuri, servicii, efecte) în societatea conform unor criterii sociale ale democrației. Democrația nu poate exista fără economia de piață, dar economia de piață poate funcționa și fără democrație (a se vedea Germania pe timpul lui Hitler, Spania sub Franco, Italia sub Mussolini, unele țări din Africa sau America Latină etc.). Tranziția în România trebuie să urmărească mai mult decât trecerea spre economia de piață (a capitalismului modern, competitiv), obiectivul-scop vizând o societate democrată, cu o economie de piață prosperă și competitivă, capabilă să asigure un alt mod de viață oamenilor.

Democratizarea tuturor structurilor societății, începând cu puterea politică, reprezintă o *a treia cerință restrictivă esențială a tranziției*: România trebuie să-și pună ca obiectiv-scop al tranziției nu simpla economie de piață (care este, mai mult, un obiectiv-mijloc), ci asigurarea unei societăți democratice, bazate pe drepturile fundamentale ale omului ca mod de realizare a unei înalte eficiențe socioumane a dezvoltării.

Răspunsul la cea de-a treia întrebare formulată de noi ne poartă, astfel, în zona valorilor pe care trebuie să se clădească societatea pe care dorim s-o avem la capătul acestei tranziții. Economia de piață, încă de la apariția ei, a funcționat pe baza unor criterii (valori) ce au dirijat relațiile de piață și întregul mecanism productiv. Părăsind modelul marxist al unei economii ca domeniu al „obiectivității” sociale, trebuie să recunoaștem (conform realităților istorice), că economia de piață și-a probat finalitatea sa socioumană tocmai ca urmare a valorilor și normelor care au stat la baza intereselor și motivațiilor care au determinat mecanismele de autoreglare ale economiei prin sistemele piețelor. De la teoriile și practicile „liberalismului clasic” al „laissez-faire”-ului, care au orientat prioritar economiile de piață înainte, se trece azi la politici și acțiuni (în cadrul liberalismului modern) menite a asigura rolul instituțiilor societății civile și ale statului în promovarea intereselor publice, în corectarea unor efecte ale mecanismelor de piață care ar putea leza interesele publice ale unor grupuri și, chiar, indivizi (controlul asupra calității producției și produselor, promovarea cercetării și creativității științifico-tehnologice, pregătirea oamenilor, evitarea poluării și a dereglării echilibrelor ecologice prin produse și procese productive, susținerea politicilor de protecție socială, promovarea culturii, sănătății, excluderea arbitrajului în relațiile capital-muncă etc.). Așa ne putem formula și *răspunsul la cea de-a patra întrebare*: Contrar așa-zisei orientări „pragmatice” (care, în fapt, exprimă un empirism și lipsă de cunoaștere a realităților) pe care o promovează unele formațiuni politice, tranziția trebuie să aibă la bază concepții bine elaborate și formulate, să fie dirijată spre obiective-scop preferențiale și nu lăsate la voia întâmplării pe principiul „văzând și făcând”. Numai după ce ne precizăm cadrul societal global al „țintelor sociale” spre care dorim să orientăm tranziția, putem să prezentăm strategia particulară de trecere spre economia de piață. Trăsăturile definitorii ale economiei de piață se determină în contextul general al societății și nu doar în zona economiei, economia însăși nefiind „un domeniu” al societății, ci starea întregii societăți sub aspectul

producerii, alocării și folosirii resurselor în vederea creării de produse în scopul satisfacerii unor necesități (individuale, de grup, social-globale). *O a patra exigență a tranziției* ar prevedea, tocmai, trecerea de la acțiuni empirice parțiale și pe termen scurt, la o strategie de ansamblu asupra transformărilor necesare și posibile, argumentată teoretic și fundamentată pe o temeinică analiză a contextelor interne și internaționale. Măsura în care această cerință a devenit practică pentru unele formațiuni politice, se poate seconta, în viitor, pe rezultate mai bune și stabile.

B. Economia de piață și politicile economice

S-a afirmat că „economia de piață nu are culoare politică”, că există, doar, diverse orientări politice în cadrul economiei de piață. Aceste aserțiuni sunt adevărate numai într-un sens foarte strict: în măsura în care ființează economia de piață putem aplica diverse concepții și programe politice fără a afecta menținerea economiei de piață, existând diverse orientări politice în cadrul economiei de piață fără ca aceasta să fie pusă în discuție ca atare.

Pentru contextul istorico-social al României (și al celorlalte țări aflate în perioada tranziției), situația comportă o precizare esențială: pot exista diverse orientări politice care să promoveze economia de piață, dar toate se diferențiază de acelea care nu urmăresc (și chiar blochează) trecerea spre aceasta. *Trecerea spre economia de piață nu poate să se realizeze în afara opțiunilor și „culorilor” politice*, în măsura în care avem în vedere deosebirea fundamentală dintre politicile ce promovează o reală și deplină tranziție spre economia de piață (în cadrul căreia poate exista o mare diversitate de modalități de structurare și funcționare în raport cu „culoarea politică” a celor ce acceptă și înfăptuiesc tranziția) și politicile conservatoare sau ale „socialismului reformat” care, vorbind de economia de piață, au în fapt, în vedere doar lărgirea pieței în cadrul economiei de tip socialist.

În contextul istorico-social al tranziției, deci, când nu există încă economie de piață, concepțiile, programele, deciziile și acțiunile politice rămân determinante, demonstrându-se că *economia de piață are geneza în politicile celor ce susțin lichidarea totală și definitivă a socialismului și trecerea la economia de piață de tip capitalist* (în care există o varietate legată de „culoarea politică” a celor ce sunt de partea tranziției) *împotriva politicii celor ce nu acceptă tranziția și urmăresc conservarea sau „reformarea” socialismului*.

A vorbi acum de faptul că „economia de piață nu are culoare politică” înseamnă a reîta, prin alte cuvinte, teza greșită și compromisă a „pragmatismului”, a necesității de a rezolva „probleme concrete” fără a purta discuții teoretice asupra a ceea ce trebuie rezolvat.

Și în alte contexte istorico-sociale, când economia de piață, s-a instituit în cadrul unui proces îndelungat de trecere spre economia capitalistă, *au fost aplicate diverse politici* care însă nu au apărut evidente doar datorită procesului foarte îndelungat și realizat pe cale empirică (încercare-eroare-selecție) ce a caracterizat trecerea spre economiile de tip capitalist (în Europa Occidentală). Acum, în țările ce au realizat de mult trecerea

la această economie, problema „culorii politice” se pune, firese, în cadrul varietății de abordare a economiei de piață (ce nu mai este pusă în discuție).

A nu ține seama de diferența radicală dintre cele două contexte istorico-sociale (treccrea la economia de piață a capitalismului, pe de o parte, în țările europene occidentale printr-un proces de treptată înlocuire a economiei închise, naturale, de tip feudal, prin mecanismele economice selective și, pe de altă parte, în țările sud-est europene, printr-un proces de lichidare a socialismului și promovare activă a unei noi economii pe bază de decizii și acțiuni politice), înseamnă a nu înțelege, în general, sensul tranziției ca o luptă între forțe social-politice și economice bazate pe interese și opțiuni deosebite.

Există diverse modalități politice de a concepe și realiza trecerea la economia de piață a capitalismului în cadrul opțiunii politice fundamentale a tranziției, contra orientărilor politice potrivnice (conservatoare și reformiste). Fără această distincție politică esențială nu poate fi pusă în discuție deosebirea secundară dată de „coloratura politică”.

Ideea că „economia de piață nu are coloratură politică” reia, într-o anumită formă, teza conform căreia economia este un domeniu „obiectiv” al societății, independentă de concepțiile oamenilor, ceea ce este, în opinia noastră, fals.

Procesul de instituire a unei economii naționale este opera agenților sociali (nu doar „economici”) care acționează în raport cu concepțiile, interesele, opiniile, stările de spirit, cunoștințele etc. Confruntarea diferitelor tipuri de economii, selecția unora și părăsirea altora se realizează în cadrul proceselor „naturale” (cele ce nu au fost impuse prin forță ca economiile socialiste, de exemplu) — în raport cu gradul lor de acceptabilitate de către oameni. Istoria arată că și economiile de piață ale țărilor europene occidentale s-au impus prin lupte și conflicte social-politice între forțe cu interese și mentalități diferite, iar în aceste confruntări un rol important l-au avut și unele decizii de ordin politic ale statelor.

Cu atât mai mult, lichidarea economiei socialiste, a structurilor sale nu poate fi înfăptuită fără o decizie de ordin politic a forțelor promotoare ale tranziției. Trecerea la economia de piață a capitalismului urmează convingerii forțelor democratice și anticomuniste că economia socialistă este falimentară și nu poate fi reformată, că singura soluție este trecerea la economia de piață (a capitalismului), împotriva celor care vorbesc și ei de economia de piață, dar au, în fapt, în vedere lăgirea piețelor în cadrul economiei socialiste.

Nu este, astfel, întâmplător, că aproape toate formațiunile politice din țara noastră afirmă necesitatea trecerii la economia de piață, deși există o distincție clară și categorică între cei ce urmăresc o tranziție reală (și o economie reală de piață) și cei ce doresc conservarea socialismului (eliminându-se doar „greșelile și abuzurile” săvârșite) sau reformarea sa.

Economia de piață are coloratura politică a forțelor anticomuniste și democratice, și acest fapt nu poate fi pus în discuție. În cadrul cărora există o diferențiere ce trebuie luată în considerare doar după ce delimităm clar și categoric cele două mari orientări politice: lupta pentru tranziție contra conservării și reformării vechiului sistem.

Analiza proprietății nu poate fi făcută în general, ci doar în raport cu un tip de economie. În economia de piață, domină structural și funcțional proprietatea privată (chiar dacă se menține și proprietatea publică, mixtă etc.). Apelul la „vechea dreaptă” sau „dreapta arhaică” nu face decât să genereze confuzii, căci azi, evident, nu poate fi vorba de promovarea unei politici proprii „vechii sau arhaicei drepte”.

Chiar în țările cu economie de piață, funcționarea sistemului economic nu este independentă de „culoarea politică” a strategiilor folosite. Astăzi, epoca „laissez-faire”-ului, a concurenței la nivelul exclusiv al agenților individuali, a evoluțiilor prin mecanismele selecției spontane, empirice a trecut. Toate statele occidentale moderne experimentează noi politici de nivel național de stimulare și orientare a economiilor (de piață) spre obiective menite a spori finalitatea socioumană a economiei. În aceste condiții, orientările politice joacă un rol tot mai mare în funcționarea mecanismelor economice, diferențiind țări cu economie de piață prospere, viabile, în dezvoltare, de țări cu economie de piață marginalizată, subdezvoltată, necompetitivă.

Putem deci conchide :

a. Economia de piață, în procesul tranziției, nu se instaurează „de la sine”, ci doar în măsura în care se urmărește și se aplică politici consecvente, corecte, eficiente de lichidare a structurilor economice de tip socialist (care încă există în țara noastră) și de instituire a unei economii de tip capitalist (bazată pe preponderență structurală și funcțională a proprietății private).

b. Instaurarea unei economii de piață nu este un scop, ci doar un mijloc de realizare a unei economii viabile, dinamice, prospere, ceea ce impune o politică adecvată de stimulare a intereselor și motivației umane spre creativitate.

c. Economia de piață e doar o condiție necesară, dar nu și suficientă, a democrației, bunăstării sociale și stabilității. De aceea, din nou, politica urmărită în tranziție joacă un rol determinant în asigurarea caracterului benefic al eforturilor noastre.

C. Tranziție în percepția societății

La peste trei ani după Revoluția din decembrie 1989, România oferă tabloul unei societăți ce nu și-a găsit încă drumul său de ieșire din criză și trecerea spre panta ascendentă a evoluției. Este greu de spus dacă tranziția (înțelesă în sensul său real de lichidare totală a vechii societăți socialiste — totalitare și refacere și consolidare a unei orânduri de tip capitalist, democrată și modernă) ne va purta spre obiectivele accesibile și dezirabile, în ce mod și ritm, sau dacă încercările de contratranziție și „reformare” a socialismului vor putea întârzia și îngreuna acest drum.

Numerosi factori (interni și externi) legați de interese, pasiuni, nivel de cunoaștere, corectitudine, perseverență, implicare etc. s-au dovedit deosebit de activi (la noi, ca și în alte țări) în orientarea cursului evenimentelor. Dacă forțele social-politice promotoare ale tranziției vor deveni precumpănitoare vom reuși să ne orientăm spre o societate de tip capi-

talist, deci spre o reală economie de piață, într-o configurație benefică pentru om și societate, democrată și modernă. Rezultatele tranziției vor fi, evident, pe măsura eforturilor depuse, adică conform modului în care oamenii vor înțelege etapa în care ne aflăm, își vor face (sau nu) o imagine corectă asupra obiectivelor și căilor de urmărit și vor acționa în consecință. Pentru a înfăptui tranziția sunt necesare o serie de resurse (naturale, tehnologico-științifice, financiare etc.), dar ceea ce se dovedește a fi esențial este *asigurarea resursei umane*. Experiența arată că nivelul cel mai profund al crizei în care ne aflăm se află tocmai în zona umanului, exprimată într-o criză a motivației, a sistemului de opțiuni și aspirații, a capacității de trecere la un nou mod de gândire și simțire, adică la ceea ce se poate denumi percepție socială a situației (ca stare de fapt și evoluție de perspectivă). „Imaginea asupra lumii” nu este o simplă rezultată (ca efect) a „realului” social, ci — ceea ce este esențial — un factor activ (cauzal) de primă importanță în constituirea și schimbarea realului social. Or, tocmai în acest domeniu se acumulează evenimente, se constituie procese în mai mică măsură luate în considerație.

De-a lungul ultimilor 47 de ani, s-a constituit în societatea noastră o anumită percepție socială asupra capitalismului deosebit de deformată, parțială, incorectă. Asigurarea benefică a tranziției presupune îndepărtarea acestui clișeu eronat ce poate deveni (și a început să devină) un factor major de blocare a proceselor și de producere de erori mari.

Efortul teoretic și de schimbare practică a mentalităților societății (cu deosebire a tineretului, a celor lipsiți de o experiență completă asupra capitalismului sau de o informare corespunzătoare) se cuvine, credem, purtat pe două direcții complementare și puternic corelate: a. refacerea încrederii și adeziunii față de avantajele fundamentale, reale ale capitalismului (în factura sa modernă) și b. crearea unei imagini corecte, credibile care să nu omită limitele, tot atât de reale, ale acestei orânduiri.

Studiile întreprinse, numeroasele discuții purtate cu categorii diferite de oameni, cât și observațiile presei ne permit să afirmăm că, în mare măsură, s-a realizat o anumită discreditare a imaginii despre capitalism, ceea ce devine deosebit de grav și periculos. S-a formulat și promovat cu insistență (de către putere și unele formațiuni din preajma sa) teza evitării „capitalismului sălbatic” și a „liberalismului feroce”, s-au lansat false lozinci patriotarde de genul „nu vindem țara”, „nu vrem să fim iarăși exploatați” etc. ceea ce a creat confuzii în societate, formându-se o falsă percepție socială asupra căilor de urmat, prin imagini ambigue și derutante despre o societate „bună”, „umană”, „democrată” dar care să depășească alternativa socialism sau capitalism. Mai mult, vorbindu-se despre trecerea spre economia de piață, dar înfăptuindu-se măsuri ce sunt departe de a ne purta spre acest tel, s-au discreditat termeni esențiali ai percepției sociale asupra capitalismului cum ar fi: liberalizarea (confundată cu scumpirea), economia de piață (identificată cu specula, dominarea pieței de câțiva producători ce vând orice și scump), privatizarea (înlocuită cu apariția a numeroase afaceri dubioase), reforma (redușă la șomaj și lipsuri) etc.

Ca urmare, la nivelul societății încep să acționeze agenți sociali (indivizi, grupuri, organizații) purtători ai unor viziuni deformate asupra capitalismului și care se cer urgent corectate.

Pe de altă parte, unele formațiuni politice, ziare, specialiști au căutat să introducă în societatea noastră o percepție socială idilică, nerealistă asupra capitalismului (toți oamenii vor fi fericiți, toate problemele vor fi urgent și în întregime rezolvate etc.), ceea ce a slăbit enorm credibilitatea demersului și a făcut ușor criticabilă imaginea prezentată.

Trebuie, credem, să se spună direct, clar și complet că orânduirea capitalistă s-a dovedit a fi singura viabilă (capabilă să-și găsească din interiorul său resursele autodezvoltării și rezolvării dificultăților cu care permanent se confruntă) și socialmente eficientă (aptă a mobiliza eforturile umane, individuale și de grup, spre obiective care, răspunzând intereselor și motivației personale, se dovedesc de mare utilitate publică), că ea nu este perfectă (perfectiune nici nu poate exista), dar este perfectibilă. Societatea capitalistă generează inevitabil noi tipuri de conflicte sociale, insatisfacții, probleme dificile pe plan uman pentru care se cuvine a fi pregătiți. Economia capitalistă (economia de piață) implică nu numai avantaje, ci și riscuri, eșecuri, asumare de răspundere și eforturi mari, impune pregătire și aptitudini deosebite pe care nu le are oricine. Societatea capitalistă, chiar democrată, cunoaște diverse sisteme de inegalități, prejucii și conflicte sociale ce au funcțiile lor în mecanismele dezvoltării. Mecanismele economiei de piață implică selecții dure, în care moralitatea poate interveni, uneori, cu greu în jocul competențelor.

Formarea percepției sociale corecte asupra societății pe care dorim să o realizăm are o mare importanță pentru a ne pregăti, din timp, modul nostru de acțiune.

Pentru aceasta, ar trebui înlăturate imaginile deformate asupra a ceea ce facem sau ne propunem să facem. Iluzia că „înaintăm” (și încă ferm) pe calea „Reformei”, când, în fapt, tranziția reală nu poate fi realizată prin reformă, ci prin schimbarea radicală a societății. Iluzia că drumul este „irreversibil” și că cei ce ar fi contra *acestei* Reforme ar fi și pentru restaurarea comunismului, când, în fond, *această* reformă doar mimează tranziția spre economia de piață și o discreditează, impunându-se o altă strategie de realizare a unei tranziții efective și benefice.

Ne este necesar adevărul. Adevărul asupra a ceea ce s-a petrecut în decembrie 1989, pentru a înțelege ce se întâmplă azi. Adevărul asupra a ceea ce trebuie să facem, pentru a putea aprecia ce am înfăptuit.

Se cuvine a genera în societatea noastră un nou sens al schimbărilor care să întărească încrederea că eforturile depuse vor aduce rezultate benefice individului, grupurilor și societății, ceea ce va determina noi motivații de acțiune și o imagine veridică asupra viitorului.

OSCAR HOFFMAN